

Stanovisko Fóra pre verejné otázky k Celoštátnej stratégii ochrany a podpory ľudských práv v Slovenskej republike

Pozorne sme sledovali proces prípravy Celoštátnej stratégie ochrany a podpory ľudských práv v SR (ďalej len „Stratégia“).

Prvý návrh Stratégie bol pripravený v júni 2013 a bol pripomienkovaný na piatich pracovných stretnutiach, ktoré sa konali v Košiciach, Banskej Bystrici a v Bratislave koncom júna a začiatkom júla 2013. Na týchto seminároch bol dokument, ktorý mal dve časti, odmietnutý väčšinou účastníkov. Podobne boli kriticky ladené písomné stanoviská mnohých MVO (termín bol 12. júl 2013).

Ministerstvo zahraničných vecí a európskych záležitostí následne prestalo hovoriť o návrhu Stratégie, ale už len o východiskách, či podkladoch. Minister zahraničia a podpredseda vlády Miroslav Lajčák vnímal nesúhlas verejnosti a na Rade vlády pre ľudské práva informoval, že požiada premiéra o odklad prípravy Stratégie z 30. 9. 2013 na 30. 6. 2014.

Nasledoval proces vypracovania novej Stratégie. Oficiálne sa stále zdôrazňovala participatívna forma jej prípravy. V skutočnosti sa na jej vypracovaní podieľali iba „vyvolení“ a názory veľkej časti mimovládnych organizácií sa prehliadali až ignorovali. Zástupcovia mnohých relevantných MVO neboli pripustení za riadnych členov do dôležitých pracovných grémii (najmä Koordinačná skupina, Riadiaci výbor, Redakčná skupina).

Fórum pre verejné otázky už v októbri upozornilo ministra Miroslava Lajčáka na potrebu rekonštrukcie Rady vlády pre ľudské práva, aby zastúpenie relevantných mimovládnych organizácií reálnejšie zodpovedalo situácii v spoločnosti. Žiaľ, tento apel zostal nevy počutý.

6. júna 2014 bol predložený na medzirezortné pripomienkové konanie nový návrh Stratégie. Hlavný materiál má 25 strán. Naň nadväzujú výstupy z pracovných skupín, celkovo je k hlavnému dokumentu priložených 13 príloh. jednotlivé prílohy sa často skladajú z viacerých materiálov a spolu majú niekoľko stoviek strán. Z hľadiska dopadu na reálny život je jedno, či sa odporúčania nachádzajú v hlavnom materiáli alebo v prílohách. Ak by boli vládou prijaté, budú záväzné pre vládu, pre jednotlivé ministerstvá a nimi riadené organizácie.

Materiál je spracovaný málo nekoncepčne. Ani z formálneho hľadiska nie je vhodný na rokovanie vlády. Jednotlivé prílohy sú značne nesúrodé. Napríklad prílohy vypracované Ministerstvom vnútra SR sú pomerne slušne spracované po formálnej stránke a odporúčania vychádzajú z legislatívy platnej na Slovensku. Naopak, niektoré prílohy, ako napríklad príloha č. 4, príloha č. 6 a príloha č. 8 sú problematicky spracované po formálnej aj obsahovej stránke.

Na ilustráciu uvádzame príklady rozporuplných a kontroverzných statí.

Príloha č. 4. – Východiskový materiál za oblasť rodovej rovnosti a práv žien

4.2 Inštitucionálne a strategické zabezpečenie rodovej rovnosti

- Pripraviť novú stratégiu rodovej rovnosti na roky 2014-2019 a príslušný akčný plán rodovej rovnosti. Stratégia má nadväzovať na vyhodnotenie implementácie predchádzajúceho akčného plánu a Národného projektu Inštitútu rodovej rovnosti. Kontinuálne nadviazať na doterajšie výsledky, ktoré sa v danej téme dosiahli, ale zároveň, kde je potrebné aj kriticky vyhodnotiť akčný plán a jeho implementáciu v praxi. Zosúladiť stratégiu a akčný plán rodovej rovnosti s prijatou Celoštátnou stratégiou ochrany a podpory ľudských práv v SR; pri vypracovávaní strategických materiálov prehodnotiť používanie pojmu „národná stratégia“ a uprednostniť neutrálnejšiu formu, napr. Stratégia SR.

Hoci je vytvorených už veľa inštitúcií na Slovensku, ktoré sa zaoberajú rodovou rovnosťou, odporúčajú sa ďalšie inštitúcie, napríklad Komisariát pre rodovú rovnosť:

Navrhnuť vytvorenie nezávislej inštitúcie, ktorá sa bude zaoberať rodovou rovnosťou a právami žien, napr. v rámci súčasnej reformy na MPSVR SR vytvoriť Komisariát pre rodovú rovnosť a práva žien, prípadne post ombudsman/kya pod (v súčasnosti takýto špecifický nezávislý mechanizmus neexistuje);

Pýtame sa, ako sa dá v praxi (bez ideologických kritérií) realizovať opatrenie:

Zabezpečiť rodovo spravodlivé prerozdelenie verejných zdrojov – gender budgeting.

Za eticky spornú považujeme podporu nižšie uvedeného projektu. Takýto pokus (správa Estrela) bol v októbri 2013 odmietnutý plénom Európskeho parlamentu.

Vypracovať Program podpory a ochrany sexuálneho a reprodukčného zdravia v SRs cieľom zabezpečenia dostupných služieb sexuálneho a reprodukčného zdravia a práv pre všetky ženy a slobodného prístupu k informáciám o sexuálnom a reprodukčnom zdraví a právach vrátane výchovy a vzdelávania;

Príloha č. 8 – Východiskový materiál. Práva lesbičiek, gejov, bisexuálnych, transrodových a intersexuálnych ľudí.

Problematické sú napríklad požiadavky, týkajúce sa zdravotnej starostlivosti, ktoré sú premietnuté do odporúčaní v ďalších stranách tejto prílohy:

„Zákon o poskytovateľoch zdravotnej starostlivosti¹ nestanovuje špecificky práva LGBTI pacientov a pacientok, ani povinnosti zdravotníckych pracovníkov a pracovníčok voči nim. Ďalšou problematickou oblasťou je darovanie krvi, ktoré nie je prístupné všetkým bez rozdielu, keďže dotazník², ktorý vyplňa muž – darca krvi, obsahuje diskriminačnú otázku, či mal kandidovať na darcovstvo za posledný rok pohlavný styk s mužom. V oblasti prístupu k asistovanej reprodukcii slovenská legislatíva obmedzuje právo LGBTI osôb³, keďže žiadatelia musia byť manželmi, pričom žiadosť musia podať spoločne a osobne.⁴“

Prieskum Agentúry pre ľudské práva, ktorý je založený na subjektívnych pocitoch osôb, ktoré sa hlásia k LGBTI, je vydávaný za zdroj hodnoverných faktov. Mnohokrát sa v tejto prílohe cituje, a nakoniec je priložený aj ako samostatný materiál, čo je redundantné a nevhodné pre vládny materiál.

Príloha predkladá tiež ideologické definovanie pojmu sexuálna orientácia a rodová identita:

„**Sexuálna orientácia**, ktorá zahŕňa heterosexualitu, bisexualitu a homosexualitu, je hlbokou súčasťou identity každej ľudskej bytosti. Sexuálna orientácia sa vzťahuje na schopnosť každého človeka hlbokej citovej, láskyplnej a sexuálnej príťažlivosti k osobám opačného rodu/pohlavia (heterosexualita) alebo k osobám rovnakého rodu/pohlavia (homosexualita) alebo k osobám viac ako jedného rodu/pohlavia (bisexualita), ako aj na schopnosť mať s nimi intímne a sexuálne vzťahy. Na základe mnohých výskumov sa považuje za nemennú, stabilnú a v súlade s vnútorným pociťovaním. Nemožno ju vedome ovplyvniť.

Platí, že v roku 1991 bola homosexuálna orientácia vyradená zo zoznamu chorôb Svetovej zdravotníckej organizácie. V členských štátoch Rady Európy bola dekriminálna.

Sexuálna orientácia je integrálne prepojená na intímne osobné vzťahy, ktoré ľudskej bytosti tvoria s inými s cieľom naplniť svoje hlboké potreby lásky, blízkosti a intimity.

Vo vzťahu k sexuálnemu správaniu tieto väzby sprevádzajú nesexuálna fyzická príťažlivosť medzi partnermi a partnerkami, zdieľané ciele a hodnoty, vzájomná podpora a pokračujúci záväzok.

Rodová identita sa vzťahuje na hlboko pociťovanú schopnosť každého človeka vnútorne a individuálne prežívať rod, ktorý môže, ale nemusí zodpovedať biologickému pohlaviu, s ktorým sa človek narodil, resp. rodu, ktorý mu bol pripísaný pri narodení. Pričom sem patrí aj osobné vnímanie svojho tela, čo môže zahŕňať, ak sa človek rozhodne slobodne, aj lekárske, chirurgické alebo iné úpravy telesného vzhľadu alebo funkcií, ako aj iné rodové prejavy (gender expression) vrátane obliekania, rečového prejavu a spôsobu vystupovania.“

Je tu tiež snaha o ideologicky motivované zmeny jazyka, napríklad:

Nevhodné pojmy: homosexuál/homosexuáli

Odporúčané pojmy: gej, lesba

Nevhodné pojmy: sexuálne menšiny, neheterosexuálni ľudia

Odporúčaný pojem: LGBTI ľudia

¹ Zákon č. 578/2004 Z. z. o poskytovateľoch zdravotnej starostlivosti, zdravotníckych pracovníkoch, stavovských organizáciách v zdravotníctve a o zmene a doplnení niektorých zákonov [on-line], dostupné na internete: www.zbierka.sk/sk/predpisy/578-2004-z-z.p-8186.pdf.

² Dotazník k darovaniu krvi, dostupné na: <http://primar.sme.sk/c/4116513/dotaznik-pre-darcov-krvi-a-krvnych-buniek.html>.

³ Zaujímavosťou je, že právna úprava umelého oplodňovania má formu podzákonného predpisu nízkej právnej sily (záväzné opatrenie ministerstva) z roku 1983. Viac pozri na: http://www.pravo-medicina.sk/detail-aktuality?new_id=12.

⁴ Umelé oplodnenie je možné len zo zdravotných dôvodov. Zdravotnými dôvodmi pre umelé oplodnenie sú najmä poruchy plodnosti manžela, anatomické alebo iné poruchy ženského genitálu, riziko dedičnej choroby alebo vývojové chyby a iné prekážky, pre ktoré nemôžu mať manželia spolu zdravé potomstvo (§ 2 ods. 2 záväzného opatrenia MZ SSR č. 24/1983 o úprave podmienok pre umelé oplodnenie.)

Nevhodný pojem: priznať sa k homosexualite

Odporúčané pojmy: zverejniť/oznámiť, že daná osoba je lesba/gej/bisexuálny, transrodový alebo intersexuálny človek, coming out“

Na záver zhrnieme.

1. Stratégia je súborom rôznorodých dokumentov, ktoré majú formálne a vecné nedostatky.
2. Celkovo je Stratégia málo prehľadná. Na hlavný dokument nadväzuje 13 príloh. Jednotlivé prílohy sú značne rozdielne, pokiaľ ide už len o ich formálne členenie. Takto pripravený dokument nespĺňa náležitosti vládneho materiálu, vládnej stratégie a nemal by byť predmetom medzirezortného pripomienkového konania.
3. Stratégia ako celok nie je strategickým dokumentom ale súborom poskladaných podkladov, v ktorých sa vyskytujú prednášky, príhovory, zápisy zo seminárov, správy či prepisy rozhodnutí medzinárodných orgánov. **Chýba korelácia medzi enumerovanými záväzkami SR a ich konkrétnym napĺňaním.** Zadefinované hlavné priority Stratégie nie sú dostatočne zdôvodnené. Je predložené množstvo rôznorodých odporúčaní a cieľov, ktoré sú rozptýlené v 13 prílohách Stratégie.
4. Na Stratégii v porovnaní s textom, ktorý bol známy v júni 2013, niet po obsahovej, formálnej a vecnej stránke výrazný posun vpred. Presadzujú sa v nej nástroje na šírenie rodovej ideológie, podporuje sa rozširovanie nadštandardných práv pre osoby s inou sexuálnou orientáciou. Nie sme v žiadnom prípade všeobecne negatívne naladení proti LGBTI komunite. Naopak, sme presvedčení, že spoločnosť by mala ľuďom, ktorí skutočne majú isté neštandardné danosti, preukazovať potrebnú citlivosť a pomoc. Presadzujeme spravodlivú rovnosť príležitostí a rovnakú dôstojnosť pre ženy i mužov. Avšak výhrady mnohých MVO a napríklad tiež cirkví boli ignorované. Nazdávame, sa, že na Slovensku nie je možné prijať strategický materiál, ktorý by mal aspoň základné predpoklady na širší spoločenský konsenzus, bez skutočného dialógu s týmito relevantnými partnermi.
5. Stratégia sa nedotkla viacerých reálnych problémov ľudí na Slovensku, ktoré súvisia s ľudskými právami. Medzi tieto oblasti, ktoré by sa mali riešiť, možno zaradiť problémy, ktoré súvisia s faktickou diskrimináciou:
 1. **Absolventi stredných a vysokých škôl**, keď si po skončení školy hľadajú prvé zamestnanie. Veľa ráz sa stretávajú s de facto neprekonateľnými prekážkami, ktoré sa týkajú požiadaviek praxe, hoci ju v požadovanom rozsahu ešte nemohli nadobudnúť.
 2. **Rodiny s deťmi, osobitne matky**, ktoré sa starajú o deti. Ich starostlivosť o výchovu budúcich platiteľov daní, sociálnych odvodov, je často zo strany štátu a spoločnosti zaznávaná a nedocenená. Znevýhodňovanie matiek sa prejavuje napr., keď si po skončení rodičovskej dovolenky hľadajú vhodné zamestnanie.

3. **Ľudia po päťdesiatom roku života**, ktorí sú často znevýhodňovaní a neraz až diskriminovaní, keď ide o ich ďalšie zamestnávanie.

Doterajší priebeh nevedol k želaným výsledkom, ktoré by boli na prospech obyvateľov Slovenska. Vláda môže prijať kontroverzný materiál. Takýto dokument by však nezlepšil situáciu v oblasti ľudských práv, ale naopak – rozdeľoval by slovenskú spoločnosť. Presadzovanie riešení, ktoré následne odčerpajú značné sumy peňazí zo štátneho rozpočtu, najmä cez jednotlivé následné akčné plány, na ktoré Stratégia odkazuje, neprinesú želaný cieľ – zlepšenie ľudských práv na Slovensku. Prijatie rozporuplnej stratégie by vláde prinieslo vážne riziká.

Z uvedených dôvodov požadujeme zastavenie pripravovanej Stratégie a tiež zrušenie úlohy podľa príslušného uznesenia vlády.

Veríme, že jednotliví členovia vlády sa oboznámia s navrhovanou Stratégiou a príjmu zodpovedné rozhodnutie, ktoré negatívne neovplyvní budúcnosť našich detí.

Maria Guregová, predsedníčka Fóra pre verejné otázky
Martin Dilong, člen predsedníctva Fóra pre verejné otázky
Miroslava Makovníková, členka Fóra pre verejné otázky
Pavol Kossey, člen predsedníctva Fóra pre verejné otázky

V Bratislave 16. 6. 2014